

УДК 657.212

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Гнатенко Є.П., Лебедик А.М.

Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

У статті розглянуто існуючі методики аналізу дебіторської заборгованості. Вплив дебіторської заборгованості на фінансову стійкість підприємства. Обґрунтовано необхідність проведення аналізу дебіторської заборгованості для ухвалення ефективних управлінських рішень. Запропоновано методику аналізу дебіторської заборгованості для більш різностороннього її дослідження.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, методика, аналіз, управління, ефективність, підприємство.

Постановка проблеми. Заборгованість покупців та замовників має значну питому вагу в складі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємства. Дебіторська заборгованість здатна активно впливати на об'єм і структуру грошової маси, платіжний обіг, швидкість руху коштів. Різке збільшення дебіторської заборгованості і її частки в поточних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або неплатоспроможність і банкрутство їх частини [6]. Довготривале неповернення дебіторської заборгованості сприяє формуванню дефіциту грошових ресурсів, що впливає на зниження платоспроможності підприємства, погіршує його фінансовий стан. Тому на підприємстві при аналізі оборотності оборотних коштів значне місце приділяється аналізу дебіторської заборгованості. Значення даного аналізу особливо збільшується в період інфляції, коли імобілізація власних коштів стає не вигідною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні питань методики аналізу дебіторської заборгованості вагомий внесок зробили вче-

ні-науковці: Ф. Ф. Бутинець, А. Я. Василюк, Б. М. Голубкіна, Н. О. Ковальчук, О. Г. Лищенко, А. А. Некрасенко, М. Г. Чумаченко, О. Є. Федоренко, А. А. Демкович, Г. І. Андреева, А. Є. Мельник та інші. Проте не дивлячись на значний інтерес до цього питання, проблема аналізу стану дебіторської заборгованості на підприємствах України на сьогоднішній день не достатньо вивчена, тому потрібно продовжувати пошук нових методів вирішення кризи неплатежів дебіторської заборгованості та її постійного зростання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній методичній, науковій літературі наводяться різноманітні методики аналізу дебіторської заборгованості. Так науковці А. А. Демкович, Г. І. Андреева, А. Є. Мельник, О. О. Сорокопуд пропонують різні підходи, але кожний з них має свої недоліки (табл. 1).

Отже, методику аналізу дебіторської заборгованості необхідно вдосконалювати.

Постановка завдання. Завданням написання даної статті є дослідження методики аналізу дебіторської заборгованості та визначення на-

прямів її вдосконалення так, як саме результати аналізу формують підґрунтя для прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень для покращення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналізу дебіторської заборгованості на підприємстві будь-якої форми власності має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних із розрахункових операцій з дебіторами. Облікове та аналітичне забезпечення стану дебіторської заборгованості має бути організоване таким чином, щоб достатньою мірою відображувати і характеризувати всю господарську діяльність з достатньою конкретизацією, саме це зумовлює подальший напрям досліджень в галузі облікового та аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. Аналіз дебіторської заборгованості повинен бути спрямований на виявлення чинників, що впливають на зростання дебіторської заборгованості та визначення резервів спрямованих на ліквідацію невірної заборгованості і зниження її зростання.

Аналіз дебіторської заборгованості здійснюється для надання інформації користувачам для прийняття управлінських рішень. Для проведення аналізу використовуються традиційні методики, процедури; розраховуються аналітичні показники, яким необхідно дати економічну інтерпретацію. Джерелом аналізу дебіторської заборгованості є Баланс, Звіт про фінансовий стан підприємства, Примітки до фінансових звітів, дані аналітичного та синтетичного обліку, нормативно-методичні документи з обліку, інвентаризації, звітності, контролю, внутрішня звітність.

Велике значення має аналіз заборгованості в розрізі термінів погашення зобов'язань. Як правило, при цьому заборгованість поділяється на дві великі групи: довгострокову і поточну. Загальноприйнятою гранню між довгостроковою і поточною заборгованістю є термін погашення. Такий поділ важливо при аналізі ліквідності, головною метою якого є виявлення спроможності підприємства погасити свої зобов'язання. Одним з основних інструментів аналізу ліквідності є обчислення

ряду коефіцієнтів ліквідності: абсолютної, швидкої, загальної (коефіцієнт покриття). Також поділ дебіторської заборгованості на довгострокову і поточну, важливо при аналізі активів підприємства та їх оборотності. Питома вага оборотних активів підприємства (відношення оборотних активів до загальної суми активів) показує, яку частку своїх активів підприємство використовує у виробничому обороті. Коефіцієнти оборотності (відношення певних видів активів до виручки за період) показують, скільки разів певні види активів пройшли через виробничий оборот. Таким чином, суто методологічні питання поділу заборгованості на довгострокову і поточну, дає можливість здійснювати аналіз стану, структури, оборотності дебіторської заборгованості, а також порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості за її термінами та видами.

Особливістю аналізу довгострокової заборгованості є використання дисконтування грошових потоків. Моделюючи характерні риси надходження грошових коштів дисконтування використовується коли очікується, що майбутні грошові потоки нестабільні і істотно відрізняються від поточних, отже можна обґрунтовано спрогнозувати майбутні доходи.

Для внутрішнього аналізу використовують дані аналітичного обліку рахунків, призначених для узагальнення інформації про розрахунки з дебіторами. При аналізі причин фінансових труднощів рекомендується детально розглянути фактори, які вплинули на збереження власних оборотних коштів, накопичення наднормативних залишків оборотних матеріальних цінностей та виникнення дебіторської заборгованості. Аналізуючи прострочену заборгованість, насамперед визначають дату її виникнення. Далі визначається ефективність заходів, що вживаються постачальниками для прискорення отриманих коштів. При оцінці простроченої заборгованості слід мати на увазі, що у постачальника може значитися кредиторська заборгованість своєму покупцю – платнику (частково стягнення з нього платежу). На цю суму потрібно зменшити розмір заборгованості.

Повний аналіз стану дебіторської заборгованості неможливий без порівняння її з рівнем

Таблиця 1

Методики аналізу дебіторської заборгованості

Автор	Алгоритм аналізу дебіторської заборгованості	Виявлені недоліки
Демкович А.А. [5]	Вивчається стан розрахунків між дебіторами та причини їх виникнення. Наступним етапом пропонується проведення аналізу розрахунків, перевірка заборгованості за термінами її виникнення	Показано досить стислий алгоритм аналізу дебіторської заборгованості
Андреева Г.І. [1]	Досліджується рівень поточної дебіторської заборгованості підприємства і його динаміка, визначається середній період інкасації поточної дебіторської заборгованості та кількість її обертів за період, дається оцінка якості, складу поточної дебіторської заборгованості, розглядається склад простроченої дебіторської заборгованості, визначається сумнівна та безнадійна заборгованість, визначається ефект, отриманий від інвестування засобів у дебіторську заборгованість	Відсутнє порівняння обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості
Мельник А.Є., Сорокопуд О.О. [7]	Оцінюється фінансовий стан та платоспроможності дебітора. Далі варто оцінити наявність власних коштів на підприємстві і виявити можливість вилучення певної грошової маси з обороту у процесі здійснення господарської діяльності, аналіз віку дебіторської заборгованості та визначення величини імовірності її погашення дебітором, розрахувати співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованостей	Не визначається питома вага дебіторської заборгованості в сумі оборотних активів підприємства та питома вага сумнівної дебіторської заборгованості в загальній сумі дебіторської заборгованості

кредиторської заборгованості на підприємстві. Отже, необхідно постійно стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і потребує залучення додаткових коштів, а перевищення кредиторської заборгованості може призвести до неплатоспроможності підприємства. При аналізі коефіцієнтів, що характеризують дебіторську заборгованість, необхідно дотримуватися наступних принципів:

– порівнювати їх із середньогалузевими і з коефіцієнтами підприємства цієї ж галузі. Велика розбіжність із вказаними показниками у будь-який бік потребує уваги;

– враховувати циклічність бізнесу, тобто розраховувати коефіцієнти окремо для періодів зростання і для періодів спаду;

– порівнювати їх значення при зміні кредитної політики, яка проводиться підприємством, і тим самим визначати ефективність цієї політики;

– розрізняти продаж в кредит і за готівку. Якщо у підприємства переважає продаж за готівку, а за продажем в кредит мають місце постійні затримки і середній період сплати занадто високий, то можливо варто припинити продаж в кредит взагалі і продавати товари та послуги тільки за готівку;

– прагнути до балансу між кредиторською заборгованістю і дебіторською, адже кредиторська заборгованість є безкоштовним джерелом фінансування [3].

Аналіз дебіторської заборгованості повинен також показати, як здійснюються розрахунки з відшкодування матеріального збитку, нарахованими нестачами і розкраданням цінностей, в тому числі і за позовами, пред'явленими щодо стягнення через суд, а також суми, присуджені судом, але не стягнені. При аналізі виявляють, чи вчасно пред'являються документи в судові органи для відшкодування шкоди. За даними бухгалтерської звітності можна визначити низку показників, що характеризують стан дебіторської заборгованості. До цих показників належать частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів, відношення середньої величини дебіторської заборгованості до виручки від реалізації продукції.

Динаміка дебіторської заборгованості, інтенсивність її збільшення або зменшення мають великий вплив на оборотність капіталу, вкладеного в поточні активи, а, отже, на фінансовий стан підприємства. При аналізі, крім показників балансу і додатків до нього, використовують дані аналітичного обліку, первинної документації та проведе-

них розрахунків [2]. Для вивчення і оцінки складу і давності утворення дебіторської заборгованості ці показники можуть бути систематизовані.

Зменшення частки забезпеченої дебіторської заборгованості, включаючи вексельне покриття, скорочення резервів по сумнівних боргах, зростання величини і питомої ваги прострочених зобов'язань свідчать про зниження якості цієї заборгованості, збільшення ризику втрат і збитків при її неповерненні. Якщо спочатку відпускатися товар у борг лише найнадійнішим за платоспроможністю покупцям, у підприємства не буде збитків і втрат від простроченої або неоплаченої заборгованості дебіторів. Однак обсяг продажів, а, отже, виробництва, буде порівняно невеликий, оскільки частка справних платників завжди обмежена. Невисокою буде і прибуток від таких продажів, оскільки їх собівартість через віднесення накладних витрат на невелику кількість товарів буде вища, ніж при великих обсягах реалізації [7]. Відпуск продукції і товарів без негайної або попередньої оплати менш надійним покупцям і клієнтам суттєво збільшує обсяг продажів і потенційний прибуток, але посилює ризик несплати або несвочасної оплати рахунків.

Усі перелічені напрями аналізу дебіторською заборгованістю необхідно використовувати на підприємствах. Вони сприятимуть зниженню ступеня ризику недержання грошових коштів від боржників, допоможуть налагодити ефективну кредитну політику, що, у свою чергу, безпосередньо сприятиме підвищенню рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності підприємств України.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене в процесі підготовки статті дослідження засвідчує, що поява великої дебіторської заборгованості призводить до зниження платоспроможності підприємства та фінансової активності підприємства. Тому, в умовах значного сповільнення платіжного обороту, що викликає зростання дебіторської заборгованості на підприємствах, важливим завданням є ефективне управління дебіторською заборгованістю на кожному окремому підприємстві, яке спрямоване на оптимізацію загального її розміру та забезпечення вчасної інкасації боргу.

Правильний та своєчасний аналіз дебіторської заборгованості дозволяє оцінити ефективність і збалансованість товарного кредиту і надання знижок покупцям, визначає сфери, в яких необхідно докласти додаткових зусиль для повернення боргів, дає базу для створення резерву сумнівних боргів, сприяє прогнозуванню надходження коштів.

Список літератури:

1. Андреева Г. І. Роль аналізу поточної дебіторської заборгованості при оцінці обґрунтованості управлінських рішень [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2014/Economics/7
2. Балабанов І. Т. Фінансовий аналіз і планування господарюючого суб'єкта / І. Т. Балабанов – М: Фінанси і статистика, 2005. – 208 с.
3. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз: навч. посібн. для студентів ВНЗ спеціальності «Облік і аудит» / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 680 с.
4. Голубінка Ю. М. Управління дебіторською заборгованістю / Ю. М. Голубінка // Студентський науковий вісник. Серія «Економічні та гуманітарні науки». Науковий збірник. Випуск 9. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2013. – 200 с.
5. Демкович А. А. Методи аналізу стану дебіторської заборгованості підприємства [Електронний ресурс] / А. А. Демкович. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2013/Economics/10_141810.doc.htm

6. Береза С. Л. Побудова облікової політики відображення грошових активів та дебіторської заборгованості / С. Л. Береза // Вісник ЖДТУ, – 2007. – № 1 (23). – С. 35–39.
7. Мельник А. Є., Сорокопуд О. О. Аналіз дебіторської заборгованості [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics
8. Некрасенко Л. А. Шляхи оптимізації дебіторської заборгованості підприємств / Л. А. Некрасенко // Економічний простір. – 2012. – № 12. – С. 27–34.

Гнатенко Е.П., Лебедик А.Н.

Николаевский национальный университет
имени В.А. Сухомлинского

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДИКИ АНАЛИЗА ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ

Аннотация

В статье рассмотрены существующие методики анализа дебиторской задолженности. Влияние дебиторской задолженности на финансовую устойчивость предприятия. Предложена методика анализа дебиторской задолженности для более разностороннего ее исследования. Обоснована необходимость проведения анализа дебиторской задолженности для принятия эффективных управленческих решений.

Ключевые слова: дебиторская задолженность, методика, анализ, управление, эффективность, предприятие.

Gnatenko Y.P., Lebedik A.N.

Mykolaiv V.O. Sukhomlinsky National University

MODERN METHODS OF ANALYSIS OF RECEIVABLES

Summary

The article deals with the analysis of existing methods of accounts receivable. Effect of receivables on the financial stability of the enterprise. The technique of the analysis of accounts receivable for the more versatile of its investigation. The necessity of the analysis of receivables to make effective management decisions.

Keywords: accounts receivable, methodology, analysis, management, efficiency, enterprise.